

Iværksætter, modstandsmand, debattør

Ph.d. og lektor Peter Kurrild-Klitgaard holdt denne tale ved overrækkelsen af Adam Smith Prisen til Flemming Juncker, 2. juni 2001. Prisoverrækkelsen fandt sted i København uden Flemming Junckers tilstedeværelse. I talen motiverer Kurrild-Klitgaard valget af prismodtager og hæfter sig ved at Juncker opfylder alle betingelserne for at modtage Adam Smith Prisen: han har som frihedskæmper bekæmpet et tyrannisk regime, han har som forretningsmand bidraget til velstand og vækst, og han har som debattør slået vigtige slag for friheden.

Af Peter Kurrild-Klitgaard

I 1988 indstiftede Libertas Selskabet den danske Adam Smith Pris som en hæderspris, der kan tildeles en dansker eller udlænding, der i tale, skrift eller handling har gjort en bemærkelsesværdig indsats for at fremme det frie samfund og det frie marked. Prisen uddeles traditionelt på eller omkring årsdagen for den skotske økonom og filosof Adam Smiths (1723-90) fødselsdag (5. juni).

De hidtidige prismodtagere har været:

- 1988: Direktør Knud Tholstrup, grundlægger af Kosan Koncernen, fhv. MF (Retsforbundet), for dennes mangeårige kritik af protektionisme.
- 1989: Direktør, cand.polit. Christian Gandil, grundlægger af Erhvervenes Oplysningsråd, forfatter til bl.a. *Moderne Liberalisme* (1948), for dennes mangeårige indsats for at sprede liberalistiske ideer.
- 1991: Fhv. chefredaktør, mag.art. Henning Fonsmark, forfatter til bl.a. *Historien om Den Danske Utopi* (1990) og *Den Suveræne Dansker* (1991), for dennes analyser af den danske velfærdsstats udvikling og de borgerlige partiers rolle deri.
- 1993: Fhv. skatte- og økonomiminister Anders Fogh Rasmussen, MF (Venstre), senere samme år forfatter til bl.a. *Fra Socialstat til Minimalstat* (1993), for dennes indsats for at øge interessen for liberalistiske ideer i dansk debat og politik.
- 1994: Tjekkiets daværende premierminister Vaclav Klaus, systemkritiker under kommunisterne og forfatter til en lang række akademiske og populære artikler om økonomi og politik, for dennes indsats for at reducere den tjekkiske stats rolle i samfundet.
- 1996: Professor, dr.phil. Mogens Blegvad, Københavns Universitet, forfatter til bl.a. *Moral og Samvittighed* (1963), og medforfatter til bl.a. *Etik, Marked og Stat: Liberalismen fra Locke til Nozick* (1992), for dennes indsats for at øge kendskabet til liberale ideer i den akademiske verden.
- 1999: Adjunkt, ph.d. Mehmet Ü. Necef, Syddansk Universitet, for dennes kritiske analyser af dansk indvandrerpolitik og for velfærdsstatens rolle i.f.m. integrationen af indvandrere.
- 2000: Professor, dr.phil. Bent Jensen, Syddansk Uni-

versitet, for dennes mangeårige kritiske studier af Sovjetunionen og danske intellektuelle.

Når man umiddelbart ser på denne liste, kunne man forledes til først kun at se lighedspunkterne: At de alle er mænd, næsten alle har en akademisk baggrund, og må siges overvejende at være over deres ungdom, samt – hvilket nok ikke er tilfældigt – generelt kan siges (i det omfang, at det er en meningsfuld målestok) at ligge til 'højre for midten'.

Men faktisk er det en relativt bred gruppe. Aldersmæssigt er spændvidden på 50-60 år, og skulle man lave en slags sammenfatning over dem, der hidtil har modtaget prisen, kunne man sige, at de består af et felt, der bl.a. inkluderer:

- en del, der har været engagerede deltagere i samfundsdebatten,
- adskillige, der har været intellektuelle tænkere,
- en enkelt, der direkte har modarbejdet tyranniske regimer, og
- enkelte, der har været driftige iværksættere og erhvervsledere.

Men der er nok hidtil ikke én, der samtidigt har kunne opfylde alle disse roller. Men ved årets tildeling har man faktisk slået ganske mange fluer med ét smæk. For årets modtager kvalificerer sig sådan set i samtlige af de nævnte kategorier – og en del flere. Årets modtager af Libertas Selskabs danske Adam Smith Pris 2001 er således Flemming Juncker.

Flemming Juncker, der er født i 1904, modtager prisen for sin indsats som samfundsdebattør altid kritisk overfor omfattende statsstyring, som aktiv modstandsmand mod et totalitært og krigerisk regime, og som driftig iværksætter på markedsøkonomiens betingelser.

Man kan sige, at alle disse tre roller er centrale for et liberalt samfund, og det er således en tildeling, der meget passende kan ske i Adam Smiths navn. Det var trods alt Smith, der tidligt fremhævede betydningen af iværksættere i en økonomi, og som sammenfattede, at det bedste man realistisk kan kræve af en regering er "peace, easy taxes and a tolerable administration of justice".

Iværksætteren

Begynder vi bagfra i denne opsummering af Flemming Junckers fortjenester, så er det nok i rollen som iværksætter – som industrimand og landmand – at de fleste danskere er stødt på Flemming Junckers navn. Juncker er ud af en landmandsfamilie og blev uddannet som forstkandidat. Som ung gik han først den slagne vej, idet han drev en række skovbrug og som sådan fik en interesse for træindustrien.

I 1931 grundlagde han Junckers Savværk i Køge, der senere blev til Junckers Industrier A/S. Han ledede virksomheden fra 1931-38 og igen fra 1960-76, og i en perioden ejede han tillige en fransk papirfabrik. Ideen med Junckers Savværk var at bruge det bøgetræ, som de kriseramte danske skove forsøgte at afsætte som brændsel. Efter op- og nedture er Junckers den dag i dag en international virksomhed, der med hovedsæde i Danmark og datterselskaber i en række lande hvert år forarbejder mange hundrede tusinde tons træ til træplader.

I 1938 købte Juncker Overgaard gods ved Mariager, og her var han i efterkrigsårene foregangsmand, idet han fordoblede det opdyrkede areal. Han ikke bare købte til men gjorde også noget andet, som myndighederne i dag næppe ville tillade: Han inddæmmede cirka 1.900 tønder land ved Mariager Fjord. Dermed blev Overgaard et af Danmarks største agerbrug og vel og mærke uden offentlige tilskud.

Juncker var også en foregangsmand ved moderniseringen af landbrugsdriften, hvor han blev den første, der importerede en mejetærsker og en grønthøster til Danmark. Han gjorde også på andre punkter Overgaard til dét absolutte foregangslandbrug i Danmark med eksperimenter med nye hvedesorter, træsorter, kvægracer m.v., og han fastholdt anvendelsen af ammoniak som gødning, hvor andre gik imod.

Denne ekspansive linie kostede en del i investeringer, og da renteniveauet under Anker Jørgensen steg drastisk, og et par klimamæssigt dårlige sæsoner satte ind, måtte Juncker i 1982 under stor offentlig bevågenhed sælge Overgaard. Det er siden beskrevet indgående i bl.a. hans bog *En gård skifter hænder* (1984).

Modstandsmanden

Et andet punkt, hvor mange kender Junckers navn, er fra hans rolle under besættelsen, hvor han var en af de absolut mest fremtrædende modstandsfolk; faktisk var han leder af hele den jyske del af den organiserede modstand. Dette er indgående beskrevet i flere bøger, bl.a. Peter Laursens *Portræt af Jutta og Flemming Juncker* (1987) og hustruen Jutta Junckers *Værnepligt* (1995).

Her stillede Juncker sin jord til rådighed som nedkastningsplads for våben fra briterne, og han var bl.a. initiativtageren til dannelsen af den berømte Hvidsten-gruppe. Man har med en vis ret sagt, at det var Junckers aktiviteter, der i sidste ende var med til at medføre bruddet med samarbejdspolitikken 29. august 1943.

I april året efter måtte Juncker helt bogstaveligt flygte med Gestapo lige i hælene. Flugten gik over Sverige til London, hvor han blev optaget som officer i den britiske faldskærmsorganisation S.O.E. og fik til opgave at lede nedkastningerne over Danmark.

Debattøren

I de senere år er det i rollen som engageret samfundsdebattør, at mange er stødt på Flemming Juncker, og det er naturligvis ikke mindst i den forbindelse, at han har gjort sig fortjent til Adam Smith Prisen. Juncker har altid været politisk interesseret og en ihærdig debattør, men det har især været på hans ældre år, at han har gjort sig bemærket som sådan i større stil i offentligheden.

En rød tråd i Junckers arbejder har været en common-sense, men faktisk underbygget, skepsis overfor dommedagstænkning og overfor for omfattende statsstyring. Dermed har hans forfatterskab også i meget vidt omfang været et opgør med de herskende ideer. Hans skrifter er derfor tit provokerende, men altid saglige, vel-dokumenterede, med et væld af fakta til at illustrere og dokumentere.

En af bøgerne hedder meget sigende *Træk fra glemmebogen: 1968 og de sidste 25 års økonomiske forvirring* (1986). Heri beskriver Juncker selv sin tidlige politiske dannelse:

“Jeg må hellere straks gå til politisk bekendelse som baggrund for mine for mange lidt sære meninger. I min barndom så jeg mange buster af Estrup hos familie og dens venner. ... [Men] jeg havde aldrig brudt mig om de konservative og stemte 35 år gammel for første gang til Folketinget lige før krigen på Venstre” (Juncker, 1986. p. 17).

Udover bøgerne er det blevet til mange kronikker, artikler, foredrag og debatindlæg, og sågar et artikelbidrag til *Tidsskriftet Libertas*, som Juncker har modtaget i en del år. I disse skrifter henviser Juncker gladelig til ellers ofte ilde-sete liberale koryfæer som Ludwig von Mises, F.A. Hayek, Milton Friedman, og Wilhelm Röpke, og han citerer gerne disse og f.eks. Paul Johnson, Eamon Butler og Steen Steensen. I en illustrativ passage hedder det:

“Skal vi tale om politisk teori, føler jeg mig uligt mere tiltalt af den østrigske nationaløkonomiske skole ... end af herskeren i verdens nationaløkonomiske enklave i halvfjerds-erne, John Maynard Keynes, hvis elev John Kenneth Galbraith ca. 1960 stod for en alment adopteret neokeynesianisme, der i slutningen af tresserne og i løbet af halvfjerds-erne forlængede Keynes forgældelsesteorier ud i det absurde. ...

“Når jeg finder v. Hayeks politiske anskuelser mest overbevisende, er det, fordi han klarest giver udtryk for en gammeldags liberalisme, som altid har stået mit hjerte nær ved at ønske politikernes aktiviteter begrænset til at kodificere en fri befolknings retssædvaner og naturlige retsbevidsthed i et lovsystem, som skal vedligeholdes ved konstant at regulere trafikken i takt med de ændringer, som opstår spontant ved samfundets og den teknologiske udviklings løbende fremskridt, i stedet for at arbejde for utopiske teorier og bevidste forsøg på at ændre samfundets formål, etik og virkemåde” (Juncker 1986, pp. 20-21).

Et andet sted hedder det i en formulering, hvor man uvilkårligt kommer til at tænke på Ludwig von Mises' og F.A. Hayeks fremhævelse af idéers betydning for politisk forandring:

“Det er mit bidrag at søge at understrege stærkere end jeg har set andre gøre det, at det omkring 1968 grupperede såkaldte ungdomsoprør ikke alene afstedkom store ændringer og forstyrrelser af overvejende belastende art i vort ellers gradvis udviklede samfundssystem i ‘Vesten’, men at

det også – mindre alment anerkendt – især ved sit ressource-mangelhysteri også afstedkom hidtil usete økonomiske omvæltninger i en så nyetableret årsagssammenhæng, at de tidligere etablerede økonomiske teorier og erfaringer stod magtesløse overfor nødvendig forståelse og behandling af problemerne, hvorfor verdensøkonomien i særlig grad kørte løbsk gennem de sidste 25 år.

“Årsagerne til den ulykkelige udviklings start må fortrinsvis søges i en tilfældigt samvirkende fænomenrække, som næppe kan ventes gentaget på tilsvarende måde.

“De marxistiske teorier, deres udmøntning i Rusland og Kina, 2. verdenskrig forstyrrelser, intellektuelle radikale utopier med forsøg, især i tresserne på at gennemføre et ideal af højere akademisk uddannelse og egalitarisme frem for anerkendelse af behovet for en videreføring af vore fremragende håndværkertraditioner med tilpasning til moderne teknik – videregående tekniske uddannelser.

“Heraf fulgte – især i U.S.A. – en overdreven expansion af antallet af universitetsstuderende af svigtende lødighed og motivering, som blev lette ofre for marxistisk delvist revolutionær propaganda og dårligt funderede pseudovidenskabelige filosofier, der understøttedes af massemediernes udvikling og hidtil usete brug af et ‘Bad News Syndrome’” (Juncker 1986, pp. 10-11).

I bl.a. *En gård skifter hænder* har Juncker gjort op med specifikt John Kenneth Galbraiths ny-keynesianisme. Her er et lille uddrag af Junckers kommentarer til Galbraith og dennes og andres tale om grænser for vækst:

“Overproduktionen af uefterspurgte akademikere satte ind i U.S.A. i midten af tresserne og derefter i Vesteruropa, og da de efterhånden meldte sig på markedet uden at kunne finde fornøden beskæftigelse, voksede de såkaldte ineksakte videnskaber med et orgie af miljøteorier, seriøse dommedagsspådomme, ressourcemangelteorier etc. bygget over små kerner af sandhed, som groft overdrives eller glemmes i farten. Især ressourcemangelteoriene ... hidsede troen på en kommende råvaremangel op på trods af, at der var nok af alt ...” (Juncker 1983, pp. 37-38)

Det er ikke mindst indenfor miljøpolitikken, at Juncker har været kritisk overfor bedrevidende politikere, der uden at have forstand på andet end jagten på stemmer, foretager reguleringer, som de ikke selv forstår konsekvenserne af. Han har således kaldt miljøminister Svend Auken for ‘vindmølleministeren’ og betegnet dennes massive satsning på vindkraft som fejlagtig, samt bestridt eksistensen af en drivhuseffekt som følge af CO²-udslip.

Miljøproblematikken er mest indgående diskuteret af Juncker i bogen *Humus: Dynamisk økologi* (1984) og i en anden, der meget sigende hedder *Vandmiljøplanen: En grov misforståelse af kvælstoffets rolle i verden* (1990). I sidstnævnte bog kritiseres Vandmiljøplanen fra 1987, der gennem love og afgifter tvang landbruget til at halvere kvælstofforbruget, og som allerede den gang skønnedes at ville koste samfundet mindst 12 mia. kr. Juncker peger på, at dette er baseret på grundlæggende misforståelser af de biologiske sammenhænge, og at politikken i sidste ende har mest tilfælles med Stalins landbrugspolitik.

Lad mig afsluttende nævne to punkter, hvor Juncker – set fra min personlige synsvinkel – særligt positivt har bidraget til den danske debat.

Det ene er, at han meget tidligt viste sig som lidt af en

unions-skeptiker, men vel og mærke af hvad jeg i hvert fald opfatter som alle de *rigtige* årsager. Således hedder det allerede i 1986 om EF's miljøpolitik:

“Det er trist at konstatere her som på andre områder at EF viderebringer store fejltagelser på væsentlige områder – ikke mindst når man stadig tror på det europæiske samarbejde. Jeg stemte for det i 1972 foruden af naturlige grunde også ud fra håbet om, at vi måske kunne blive bedre regeret” af de andre end af os selv. Nu er det kun håbet om fælles øget liberalisering med rente- og skattesænkning tilbage men stort er det ikke!” (Juncker 1986, p. 16).

Om euroen sagde Juncker i 1995: “En fælles mønt er en umulighed. Det vil gøre det muligt at køre et helt land i sæk på de andres regning”. Det er synspunkter, der kombinerer en borgerligt-liberal sympati for en åben verden med en skepsis overfor over-statslig regulering, og det er synspunkter, som der i disse år ikke er mange af.

Det andet punkt, hvor Juncker efter min personlige mening ofte markerer et synspunkt, som flere burdeorfægte, er at hans debatindlæg tydeligt bærer præg af, at han er en af de efterhånden meget få danskere, der grundlæggende synes godt om USA, om landets dynamik og udfordringer. Han har sågar i 1980'erne vedholdende rost den i Danmark altid, men især dengang upopulære Ronald Reagan.

At være et eksempel

Flemming Juncker har – siger folk, der kender ham personligt – altid været ganske uinteresseret i at søge at opnå anerkendelse fra omverdenen som sådan. Meget sigende så fylder hans biografi i *Kraks Blå Bog* knap en tredjedel spalte, mens mange der ikke har lavet en brøkdel så meget, gerne breder sig selv over to-tre spalter eller mere.

Jeg talte for nylig med en person, der kender Juncker bedre end de fleste, og jeg spurgte hende, hvorfor hun troede, at Juncker egentlig havde gjort så mange forskellige ting, der hver især havde været nok for én person, og dét når han tilsyneladende går så lidt op i at opnå anerkendelse. Hun sagde, at grunden var simpel: Han mente, at *nogen* skulle gøre det, og han *kunne* gøre det.

Og det passer måske meget godt som en slags konstruktivt modstykke til et ironisk udsagn, som Juncker selv flere gange har citeret som sit eget bonmot: “No one is completely worthless—you can always serve as a bad example”.

I Libertas er vi glade for og stolte over, at Flemming Juncker har sagt ja til at modtage årets Adam Smith Pris. Han er et godt eksempel for os alle.

Referencer

- Juncker, Flemming (1983): *Men morsomt har det været: Erindringer*, 2. udg. København: Gyldendal.
- Juncker, Flemming (1984): *En gård skifter hænder*. København: Gyldendal.
- Juncker, Flemming (1985): *Humus: Dynamisk økologi, fra fattig hede til frodig løvskov*. København: Gyldendal.
- Juncker, Flemming (1986): *Træk fra glemmebogen: 1968 og de sidste 25 års økonomiske forvirring*. København: Gyldendal.
- Juncker, Flemming (1990): *Vandmiljøplanen: En grov misforståelse af kvælstoffets rolle i verden*. København: Holkenfeldt.
- Juncker, Jutta (1995): *Værnepligt*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Laursen, Peter (1987): *Portræt af Jutta og Flemming Juncker*. Grenaa: Hellas.